

TURKOLOGU U ČAST! (BİR TÜRKÖLOG ŞEREFİNE!)

Pod tim je naslovom u Zagrebu 30. lipnja i 1. srpnja 2022. održan međunarodni znanstveni skup povodom 70. rođendana Ekrema Čauševića. Skup je popraćen i Zbornikom radova. (Napominjemo da je u travnju 2022. prof. Čaušević dobio nagradu HAZU za 2021. godinu u području filoloških znanosti za knjigu *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku. Turski i hrvatski u usporedbi i kontrastiranju.*)

Organizacijski odbor Skupa (dr. sc. Azra Abadžić Navaey, dr. sc. Marta Andrić i dr. sc. Barbara Kerovec) svoj je zahtijevan zadatak izvrsno obavio, a manje promjene u redoslijedu izlaganja tema koja su pratila redoslijed u Zborniku posljedica su objektivnih okolnosti. Skup je svečano otvoren u Dvorani VII Filozofskog fakulteta uz velik broj gostiju, kolega, studenata i prijatelja. Skupu su prisustvovali i visoki gosti iz Veleposlanstva Republike Turske i Instituta *Yunus Emre*. Dan prije početka Skupa za uzvanike je pripremljen prigodan doček u Institutu. Na otvorenju su prigodne riječi zahvale i čestitke slavljeniku uputili mnogi uzvanici, a osjećaji se nisu susprezali.

U ovome prikazu o slavljeniku je dovoljno reći (parafrazirano iz Zbornika) da su *Ekrem Čaušević i turkologija u Hrvatskoj* međusobno zamjenjivi pojmovi!

Zbornik *TURKOLOGU U ČAST!* izdao je FF–press (Filozofski fakultet u Zagrebu) 2022. godine. Knjiga ima 554 stranice (i 42 ilustracije), urednici su Tatjana Paić–Vukić, Azra Abadžić Navaey, Marta Andrić, Barbara Kerovec i Vjeran Kursar. Naslovnu stranicu oblikovao je Krešimir Krnic. U prvom dijelu Zbornika nalaze se *Uvod (Introduction)*, *Životopis Ekrema Čauševića (Ekrem Čaušević's Biography)* koji su napisale A. Abadžić Navaey, M. Andrić i B. Kerovec te *Bibliografija Ekrema Čauševića* (koja obuhvaća autorske knjige, uredničke knjige, poglavlja u knjigama, znanstvene radove u časopisima i zbornicima, stručne radove u časopisima i zbornicima, prikaze i kritičke osvrtne, enciklopedijske natuknice, stručne priloge, bibliografije i bibliografske priloge, popularne radove, novinske članke i prijevode. Bibliografiju je priredila B. Kerovec.

Prilozi u Zborniku su napisani na hrvatskom, engleskom ili turskom i svi imaju sažetak na engleskom. Imena autora koji su svoje radove osobno predstavili na Skupu označena su zvjezdicom *. Evo kratkog pregleda svih priloga u zborniku. Prva cjelina *Filologija* (obuhvaća dvanaest radova četrnaestoro autora) posvećena je području u kojem je prof. Čaušević najviše dao svoj doprinos.

1. Fikret Turan*

Emergence, Development and Spread of the First Plural Suffix –K and Its Variants in Turkic

Autor utvrđuje da je sufiks –K procesima regresivne tvorbe, pokraćivanja i gramatikalizacije proizašao iz finalnog –K participa –DUK, koji se koristio za prvo lice množine perfekta, te daje pregled njegova razvoja i širenja njegove upotrebe uglavnom u oguskim jezicima (uključujući standardni turski, azerski i turkmenski sa svojim dijalektima). Kao oznaka prvog lica množine po prvi se put pojavljuje u paradigmi kondicionala u kipčackome i horezmijskome u 13. i 14. stoljeću.

2. Henryk Jankowski*

A Ziker of Polish–Lithuanian–Belarusian Tatars and Its Polish Translation by Mustafa Szahidewicz

U radu je predstavljeno kritičko izdanje turske pjesme pohvalnice (*ziker*) poslaniku Muhamedu, koju su prepisivali poljsko–litavsko–bjeloruski Tatari, a čije se inačice nalaze u sedam rukopisa. Autor daje i filološku analizu i evaluaciju poljskoga prijevoda pjesme. Ova pjesma sadržava velik broj arhaičnih lingvističkih obilježja iz staroturskog, što je tipično za tu vrstu pjesama.

3. Mehmet Ölmez*

Osmanlıcada ‘kucaklamak’ o ile mi u ile mi?

Autor ukazuje na nedosljednost na koju se u različitim rječnicima i tekstovima od sredine 20. stoljeća do danas nailazi u vezi s bilježenjem zaobljenog vokala u korijenskom morfemu turskoga glagola. Na temelju dijakronijske analize velikog broja izvora autor donosi zaključak o obilježju tog vokala i potrebi za ispravnim načinom njegova čitanja i bilježenja.

4. Marek Stachowski

Balkan Slav dillerinden Türkçe hakkında ne öğrenebiliriz?

U ovom se radu iznose prednosti i nedostaci dosadašnjih istraživanja odnosa turskog i slavenskih jezika na Balkanu. Autor nudi smjernice i poticaje za dalja istraživanja jezičnog posuđivanja.

5. Claudia Römer*

Elements of Türki–yī ‘acemī in an Eyewitness Report on the Ottoman Siege of Baghdad (1034–35/1625–26) Preserved in Iskandar Munşi’s ‘Ālam–ārā–yī ‘Ābbāsī

Autorica donosi latiničnu transliteraciju i lingvističku analizu jednog narativnog izvora o osmanskoj opsadi Bagdada. Zaključuje da taj tekst sadržava jezične elemente koji se mogu protumačiti samo kao *Türki–yī ‘acemī*, odnosno ogusko–turska *koiné* raširena u safavidskoj vojsci i na dvoru.

6. Marija Đinđić*

Bezektivna leksika i frazeološke jedinice u Novom tursko–srpskom rečniku (Yeni Türkçe–Sırpça Sözlük): leksikološki i leksikografski izazovi

U ovom se prilogu raspravlja o problemima s kojima se autorica suočavala dok je pisala navedeni rječnik. Ona posebno upozorava na kulturno specifične frazeološke jedinice i za njih nudi prijevodna rješenja.

7. Mustafa Öner*

Türkçe Ses Bilgisi ve Ses Değişmeleri (Sınıflandırma, Çözümleme ve Öğretim Üzerine Yaklaşımlar)

Autor daje pregled i analizu fonologije turskog jezika prema postojećim gramatikama te iznosi prijedlog nove klasifikacije turskog fonemskog sustava koja bi mogla unaprijediti nastavu turskoga jezika.

8. Sabina Bakšić* i Alena Čatović*

Pragmatički aspekt turskih vlastitih imena

U ovom se radu klasificiraju i analiziraju turska imena promatrana kao govorni činovi. Autorice objašnjavaju kulturno povijesni i religijski kontekst nastanka pojedinih imena, kao i motivaciju njihova nadijevanja na temelju preslikavanja svojstva različitih pojavnosti na ljude.

9. Barbara Kerovec* i Ida Raffaelli*

S infinitnim oblicima kroz Istanbul: glagolska imenica na –mA u atributnoj funkciji i njezini hrvatski prijevodni ekvivalenti

Ovaj se rad oslanja na Čauševićeva kontrastna istraživanja gramatičkih struktura turskoga i hrvatskoga. Novosti koje ovaj rad donosi jesu primjena modela leksikalizacijskih obrazaca u analizi genitivnih veza, detaljna klasifikacija imenica koje, kao nadređeni članovi, s glagolskom imenicom na –mA tvore genitivne veze, te poticajna propitivanja odnosa glagolske imenica na –mA i drugih glagolskih imenica.

Prvi dio Zbornika završava radovima znanstvenika koji nisu turkolozi, ali ih s profesorom Čauševićem veže dugogodišnja uspješna suradnja.

10. Ivo Pranjković

»Male riječi« orijentalnog porijekla u hrvatskome jeziku

Rad se bavi leksičkim posuđivanjem do kojega je dolazilo u kontaktima turskog i hrvatskog jezika. Autor se često bavi zanemarivanim segmentom, a to su čestice, uzvici, priloz i veznici. Analizira ih s obzirom na njihovu obilježenost u hrvatskom standardnom jeziku, te kroz ilustrativne primjere donosi opise njihovih značenja i uporaba ističući važnost konteksta pri njihovu tumačenju.

11. Ivan Marković

Bilješka o rukometu, dobu i ponovljenom antecedentu u hrvatskome

U ovome je prilogu manje poveznica s turkologijom, a više sa prof. Čauševićem (koji je u mladosti bio rukometni vratar). Ova *Bilješka* govori o razvoju značenja riječi *rukomet*, o razvoju sklonjivosti imenice *doba*, te o ponavljanju antecedenta u hrvatskoj relativnoj rečenici s veznikom *koji*.

12. Mislav Ježić*

Xerxov natpis u Persepoli o uništenju svetišta daiva

Autor je pretežno turkološki zbornik obogatio iranističkim prinosom, hrvatskim prijevodom jednog staroperzijskog natpisa i tako ga otvorio prema jezičnom i geografskom prostoru Srednje Azije.

Druga cjelina u Zborniku jest *Povijest* (trinaest radova četrnaestoro autora) i obuhvaća priloge koji ne pripadaju najužem istraživačkom području prof. Čauševića, ali zadire i u njih svojim radom u području jezikoslovne dijakronije. Poveznica su i Čauševićeva kulturno povijesna istraživanja, osmanistika, rad na rukopisnim knjigama i nadahnuta predavanja o povijesti turkijskih naroda.

1. Azra Abadžić Navaey*

Može li Firdusijeva Šahnama biti izvor za povijest starih turkijskih naroda?

Autorica sagledava glasoviti perzijski ep iz turkološke perspektive i tumači razloge izostanka zanimanja za njegovu tur(an)sku komponentu. Raščlanjivanjem povijesne pozadine ovog epa ispituje se koliko je radnja epa odraz Firdusijeva vremena, a koliko ranijih razdoblja iransko–turkijske povijesti.

2. Vjeran Kursar*

Bosanski franjevci i osmanski turski jezik u predmodernu doba

U ovom se radu razmatra razvoj interesa za učenje osmanskog turskog u franjevačkoj Bosni do 19. stoljeća. Iako je autor pouzdano identificirao samo dvojicu onodobnih franjevačkih stručnjaka za osmanski turski, zapaža veliko zanimanje za službeni jezik države (Osmanskog carstva) i u franjevačkih kroničara Lašvanina i Benića, koji u svoje ljetopise ne uključuju samo velik broj turcizama, već i osmanske tekstove i dokumente u prijevodu i transliteraciji.

3. Hatice Oruç

Hrvat Etnograf Antun Hangi'nin Anlatımlarında Bosna–Hersek Müslümanları ve Günlük Yaşamları

U ovom se prilogu po prvi put na turskom jeziku predstavlja etnografski opis bosanskohercegovačke svakodnevice na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće iz pera hrvat-

skoga učitelja Antuna Hangija. Osim iscrpnog prikaza sadržaja djela, autorica daje i povijesni kontekst njegova nastanka.

4. Marta Andrić* i Musa Duman*

Crvena boja u Putopisu Evlije Čelebija

Autori ovog sadržaja rada bave se rukopisom, mogućim autografom Čelebijeva monumentalnog djela. Oni pokazuju da paleografska analiza dijelova teksta istaknutih crvenom bojom može pridonijeti boljem razumijevanju te potaknuti nova pitanja o procesu osmišljavanja i nastajanja *Putopisa*.

5. Tatjana Paić–Vukić*

Kodikološko ispitivanje livanjske međzmue, otkrivanje povijesti rukopisa

U ovome radu predstavljena je jedna osobna bilježnica (*medžmua*) iz osmanske Bosne. U pomanjkanju podataka o zapisivačima i vlasnicima autorica ispituje odlike papira i duktusa i prati tragove dopuna i preinaka bilježnice čitajući ih kao svojevrsne neverbalne paratekstove s pomoću kojih djelomično rekonstruirala povijest toga kodeksa.

6. Sándor Papp

Corruption, Bribes or Just Presents? The Practice of Offering Gifts in Ottoman–Hungarian and Ottoman–Romanian Relations

Na temelju brojnih izvora autor ispituje razlike između podmićivanja i darivanja u Osmanskom Carstvu posebno se usredotočujući na darove u osmansko–mađarskim i osmansko–rumunjskim diplomatskim odnosima.

7. Vesna Miović

Aleksandar Mavrocordato Exaporite, glavni dragoman i tajni savjetnik Porte: dubrovačka iskustva

Autorica piše o darivanju i mnogim drugim zanimljivim pojedinostima diplomatskih igara osvjetljajući važnu, katkad i presudnu ulogu iznimnog diplomata Mavrocordata u povijesti osmansko–dubrovačkih odnosa.

8. Nenad Moačanin*

Cliometrics Rehabilitated: Inequalities of Wealth and Income in Ottoman Economy as Reflected in Cadastral Surveys

U ovom se radu preispituje uloga kliometrije u istraživanju ekonomske povijesti Osmanskog Carstva. Zaključuje da je ranija kritika kliometrijskih studija kao nepouzdanih samo djelomično opravdana. Spoznajnu vrijednost takvih studija dokazuje iznoseći rezultate svojih istraživanja katastarskih popisa.

9. Kornelija Jurin Starčević*

Osmanska utvrda Udbina i udbinska nahija u 16. i 17. stoljeću

Na temelju brojnih, pretežito osmanskih, izvora autorica donosi nove spoznaje o jednoj od najvažnijih osmanskih utvrda u Hrvatskoj. Također rekonstruirala vojni ustroj u toj utvrdi te društveni i konfesionalni sastav varoši i nahije.

10. Slobodan Ilić*

Tursun Bey Lost in Translation: How a Popular Edition of Târîh–i Ebûl–Feth Inspired a National Myth

U ovom prilogu autor kritički propituje historiografske mitove o osmanskom osvojenju Bosne, čije ishodište nalazi u pogrešnim interpretacijama pojedinih izvora, osobito kronike *Târîh–i Ebûl–Feth* Tursin Beya. On upozorava na to da se neki općeprihvaćeni historiografski zaključci temelje na rečenicama koje su ubačene u često korišteno izdanje kronike iz 1976., a kojih u izvorniku nema.

11. Zlatko Karač*

Putopis Evlije Čelebija kao izvor za poznavanje džamija i drugih islamskih vjerskih građevina u osmanskoj Hrvatskoj 17. stoljeća

U ovom interdisciplinarnom radu autor daje obilje podataka o džamijama, mesdžidima, tekijama, turbetima i drugim islamskim vjerskim zdanjima u hrvatskim krajevima pod osmanskom vlašću. Većinu podataka crpi iz Čelebijeva *Putopisa* u kojem su opisane urbane odlike onodobnih naselja, kao i izgled mnogih važnih građevina koje više ne postoje.

12. Zeynep Oğuz Kursar*

Views and Layers of Late Medieval Anatolia through Bâyezîd Pasha's Corner of Amasya

Autorica se u ovom radu bavi derviškom *zavijom* koju je 1414. u gradu Amasyi podigao utjecajni vezir Bayezid–paša. Ispitivanjem arhitektonskih obilježja tog građevinskog kompleksa, njegovih natpisa te okruženja u kojemu je smješten autorica donosi vrijedne zaključke o njegovu mjestu u društvenom i kulturnom životu kasnosrednjovjekovne Anadolije.

13. Kotel Dadon*

Bogatstvo i raznovrsnost rabinske literature u Osmanskom Carstvu 18. i 19. stoljeća

Zbornik završava radom u kojem autor daje pregled metoda proučavanja *Tore* i povijesti židovskog nakladništva u navedenim prostornim i vremenskim okvirima, kao i osvrt na djela osmanskih Židova koja su ostavila traga u svjetskoj rabinskoj literaturi.

Tematska raznolikost radova koja odražava i Čauševićeve istraživačke interese svakako je najzanimljivija strana ovoga Zbornika: od fonologije do arhitekture, od sintakse do istanbulskih arhiva, od onomastike do osmanske ekonomije, od povijesti do povijesti umjetnosti... Zato neka ovaj Zbornik nađe svoje čitatelje u najširem dijapazonu interesa i zanimanja!

Goran Pavelić

